

حوزه علمیه حضرت زینب سلام الله علیها

بررسی شبهات پیرامون جاودانگی اسلام

مهدیه ابوالحسنی

چکیده

مقاله حاضر با عنوان " بررسی شبهات پیرامون جاودانگی اسلام "

با هدف آشنایی بیشتر نسل جوان با مباحث عمیق دین اسلام و معرفی آن به عنوان ستون محکم اجتماع و پشتیبان قوی فضیلت های اخلاقی و رسیدن به امنیت فردی و اجتماعی، تهیه و تنظیم شده است. توجه به ارزش های دینی موجب می شود، دین از قداست خود نیفتد و به عنوان بزرگترین پشتوانه زندگی سعادت‌مندانه افراد جامعه نقش خود را ایفا کند. مطالب این نوشته با روش توصیفی-گزارشی است و با مراجعه به کتاب خانه ها جمع آوری شده است. برخی نتایج حاصل از این تحقیق این است که : اسلام؛ دین خاتم و دستوراتش جاودانه و برای همیشه ثابت و پایدار است. مهمترین علل جاودانگی دین عبارت است از : هماهنگی با فطرت، هماهنگی با عقل، سازگاری با علوم، سهولت و سادگی، پاسخگویی به نیازهای معرفتی زمان، توجه به نیازهای دنیوی و اخروی؛ و وجود این عوامل در شریعت مقدس اسلام موجب جاودانگی ارزش های دینی شده است.

کلید واژه ها : رمز، جاوید، ارزش، اسلام، فطرت.

شبهه فطری نبودن دین

پس از اثبات فطری بودن دین، ممکن است برای بعضی از متدینین و دین باوران این شبهه و سؤال به وجود بیاید که اگر دین فطری و جزء سرشت انسان است و انسان ها هم از فطرتی ثابت و غیرقابل تغییر برخوردار هستند چرا بسیاری از انسان ها از دین خارج می‌شوند؟

استاد مطهری رحمه الله علیه درزمینه‌ی روگردانی برخی آدمیان از گرایش و فطرت دینی، علل و عواملی را مطرح کردند که در اینجا به آن اشاره می‌شود:

۱- نامساعد بودن برخی از محیط‌های سیاسی، اجتماعی که الزاماً اندیشه ضد دینی را عقیده رسمی می‌دانند.

۲- تعلیم و ارائه تصویری نامعقول از مفاهیم دینی همچون خدا و صفات او که با تکامل و پیشرفت عقلانی و علمی در تعارض است و به‌ناچار آن ایمان نامعقول جای خود را در ذهن دانشمندان به انکار و نفی می‌دهد و چون می‌پندارد عقیده به خدا جزء به همان شکل غیرمنطقی نباید باشد، منکر خدا می‌شود.

۳- آلوده بودن محیط اجتماعی و غرق شدن افراد در شهوت‌پرستی و هواپرستی؛ زیرا بدیهی است که غرق شدن در شهوات پست حیوانی با هرگونه احساس تعالی، چه تعالی مذهبی یا اخلاقی یا علمی یا هنری منافات دارد و همه آن‌ها را می‌میراند.

آدم شهوت‌پرست نه‌تنها نمی‌تواند احساس عالی مذهبی را خود پروراند بلکه احساس عزت و شرافت و سیادت را نیز از دست می‌دهد و احساس شهامت و شجاعت و فداکاری را نیز فراموش می‌کند و دیگر جاذبه‌های معنوی اعم از دینی و اخلاقی و علمی و هنری در او تأثیر نخواهد گذاشت. در زبان دین این مطلب این‌طور بیان‌شده که وقتی دل‌ها را کدورت و تیرگی و قساوت می‌گیرد، نور ایمان در دل‌ها راه نمی‌یابد. «ان الله لا يهدي القوم الفاسقين»؛^۱ مسلماً خدا مردم فاسق را هدایت نمی‌کند.

۴- یکسوگیری و جهل برخی از مبلغان وداعیان دینی که بر اثر نداشتن اطلاعات جامع از دین، میان آموزه‌های دینی و غریزه‌های فطری بشر ستیز ایجاد می‌کند و دین را به‌جای مصلح و تعدیل‌کننده

^۱ منافقون (۶۳)، آیه ۶

غرایز دیگر معرفی کنند، آن را ضد و مافی و دشمن و سایر فطریات بشر معرفی می‌کنند، غافل از اینکه در سرشت انسان تمایلات و گرایش‌های زیادی هست، همچون تمایل به ثروت، تمایل به محبوبیت اجتماعی، تمایل به تشکیل خانواده. تمایل به دین و... که میان این تمایلات نه‌تنها تضاد و تناقص واقعی نیست بلکه هریک از این‌ها سهمی و حظی دارند و اگر سهم و بهره‌ای هریک از آن‌ها را به دیگری بدهد، یکی را گرسنه نگه دارد و دیگری را بیش‌ازحد لازم اشباع نماید، یکی از ویژگی‌های دین اسلام این است که همه تمایلات فطری انسان در نظر گرفته و هیچ‌کدام را از قلم نینداخته و برای هیچ‌کدام سهمی بیشتر از حق طبیعی آن‌ها قائل نشده است.

براین اساس، راه پیشگیری از دین‌گریزی و دین‌ستیزی مردم آن است که مربیان دین، اولاً بکوشند و تلاش کنند تا خودشان عالم و دین‌شناس بشوند و به نام دین مفاهیم و معانی نامعقولی در اذهان مردم وارد نکنند که همان معانی نامعقول منشأ حرکت‌های ضد دینی می‌شوند.

ثانیاً: به نام دین با فطریات مردم معارضه نکنند، آن‌وقت است که خواهید دید مردم گروه‌گروه به دین خدا روی می‌آورند.^۲

شبهه غیر جاودانه بودن احکام سیاسی-اجتماعی اسلام

بعضی‌ها معتقدند قبل از ظهور اسلام مجموعه‌ای از روابط خانوادگی، اجتماعی مانند قضاوت، حکومت و... وجود داشت که با ظهور اسلام همه یا برخی از آن‌ها در اسلام باقی ماندند. اسلام با دخالت در آن‌ها برخی را اصلاح کرده که در کتاب و سنت آمدند و به‌عنوان مقررات عمل می‌شدند. صاحب این نظریه معتقد است، دخالت اسلام نسبت به چنین موارد و عمل به آن در عصر

^۲ مرتضی، مطهری، مجموعه آثار، ج ۳، چاپ هفتم، قم، صدرا، ۱۳۷۸، صص ۴۰۱-۴۰۶.

اولیه برای وضع قانون نبود؛ بلکه مراد پیامبر اسلام این بود که با اصلاح چنین موارد و عمل بر آنها کرامت انسانی و سلوک توحیدی مردم آن عصر محفوظ بماند؛ بنابراین، آنچه در کتاب و سنت درباره‌ی روابط خانوادگی و اجتماعی از قبیل حکومت، قضاوت و... آمده و مورد تائید واقع شدند، به‌منظور ارائه قوانین جاودانه نمی‌باشند. آنچه در این میان جاودانه است، فقط اصول ارزشی است که باید منطبق با خواسته‌های مردم هر عصر باشد و با گذر زمان تغییر می‌کند. صاحب این نظریه می‌گوید: «... آنچه درباره روابط خانوادگی، روابط اجتماعی، حکومت، قضاوت، مجازات و معاملات و مانند این‌ها به‌صورت امضائات بی‌تصرف یا امضائات همراه با اصلاح و تعدیل در کتاب و سنت وجود دارد، ابداعات کتاب و سنت، به‌منظور تعیین قوانین جاودانه برای روابط حقوقی خانواده یا روابط حقوقی جامعه و یا مساله حکومت و مانند این‌ها نیست.

بنابراین بر اساس اصول و نتایجی که بیان شد لازم است در هر عصر قوانین و نهادهای مربوط به روابط حقوقی خانواده و اجتماع، حکومت و شکل آن، قضاوت، حدود، دیات، قصاص و معاملات و مانند این‌ها که در جامعه مسلمانان مورد عمل و استناد است، با این معیار که درجه سازگاری و ناسازگاری آن‌ها با امکان سلوک توحیدی مردم چه اندازه است موردبررسی قرار گیرند.

اول: اینکه صاحب نظریه یادشده با این دیدگاه، اسلام را فقط در احکام عبادی خلاصه می‌کند. این نظریه می‌تواند تبعات منفی فراوانی مانند نفی جامعیت، عدم کمال و... داشته باشد.

دوم: اینکه صاحب نظریه هیچ دلیل نقلی و درون دینی ارائه نمی‌دهد که قوانین اسلام موقتی هستند و فقط اصول ارزشی جاودانه می‌باشند. برای اینکه این ادعا که انسان در هر عصری می‌تواند،

قوانین الهی را نقض کند، هیچ دلیلی ارائه نشده و قابل ارائه هم نیست؛ بلکه دلیل عکس آن است یعنی، همه مأمورند آنچه را پیامبر صلی الله علیه و آله می گوید اخذ کنند.^۲ «ما اتيكم الرسول فخذوه ما نهاكم عنه فانتهوا واتقوا الله إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ»؛^۳ آنچه را پیامبر به شما می دهد، بگیرید و آنچه را که او نهی می کند، ترک کنید و از خدا پروا کنید که خدا سخت کیفر است.

علامه طباطبایی ذیل این آیه می گوید:

این آیه با صرف نظر از سیاقی که دارد، شامل تمامی اوامر و نواهی رسول خدا صلی الله علیه و آله می شود و تنها منحصر به دادن و ندادن سهمی از فیء نیست؛ بلکه شامل همه اوامری است که می کند و نواهی است که صادر می فرماید.

ذیل آیه یعنی، «واتقوا الله ان الله شديد العقاب» مسلمانان را از مخالفت با دستورات و نواهی پیامبر گرامی اسلام بر حذر می دارد؛ بنابراین، چگونه ممکن است تأکید بر پیروی از اوامر و نواهی پیامبر صلی الله علیه و آله را نادیده گرفت و قوانین اسلام را مقطعی و عصری تلقی نمود و در هر عصری قوانین جدیدی وضع کرد؟^۴

سوم اینکه صاحب فرضیه معتقد است، قوانین اسلام با سلوک توحیدی مردم هر عصر سازگار باشد. به خاطر تحول در سلوک توحیدی بشر در هر عصر قوانین الهی هم باید تغییر یابد. در جواب گفته می شود از کجا مشخص می شود که قوانین اسلامی با سلوک توحیدی مردم ناسازگار است. آیا تنها با عقل می توان تشخیص داد که بعضی از قوانین اسلام با سلوک توحیدی مردم ناسازگار است و در نتیجه قوانین اسلام تغییر یابند؟

^۲ اسدالله، کرد فیروزجائی، همان کتاب، ص ۱۳۴

^۳ جشر (۵۹)، آیه ۷

^۴ بسید محمدحسین طباطبایی، همان کتاب، ج ۱۹، ص ۳۵۳ و ۳۵۴

باشد، نبوت‌ها و شریعت‌ها نیز نسخه شفا بخش انسان‌ها هستند و در هرزمانی و برای هر جامعه‌ای برنامه خاصی را ارائه می‌دهند.

به بیان دیگر، گرچه احکام تابع مصالح و مفاسدند، ولی مصالح و مفاسد از امور نسبی هستند، یعنی چنین نیست که هرگاه امری دارای مصلحتی باشد، برای همه زمان‌ها و مکان‌ها و در تمامی شرایط باقی بماند، بلکه ممکن است در مقطعی دارای مصلحت و در مقطع دیگر دارای مفاسد باشد.^۸

در شریعت مقدس اسلام نیز احکام بر اساس مصالح و مفاسد واقعی وضع شده‌اند و این بدین معنی نیست که پس همه این احکام دائمی و ثابت می‌باشند، بلکه بسیاری از این‌ها برخاسته از اوضاع زمانی و مکانی‌اند و در نتیجه به حسب تغییر موضوع، حکم نیز تغییر خواهد نمود.

بنابراین ممکن است چیزی را بر اساس مصلحت پیشین در زمان گذشته واجب و مطلوب معرفی شود، اما همان چیز، بر اساس فقدان مصلحت پیشین، وجوب سابق را نداشته باشد و بر اساس مفاسد لاحق حرام و مبعوض اعلام شود یا بالعکس چیزی بر اساس مفاسد پیشین حرام بوده باشد، اما در زمان لاحق به خاطر از بین رفتن آن مفاسد، واجب و مطلوب معرفی شود و این با روایات حلال محمد، حلال الی یوم القیامه و حرام محمد، حرام الی یوم القیامه منافاتی ندارد.

فهرست منابع

*قرآن

*نهج البلاغه

^۸ .محمدعلی ایزدی، همان کتاب، ص ۱۰

^۹ .مرتضی، مطهری، ج ۳، همان کتاب، ص ۱۹۳

^{۱۰} .محمد بن یعقوب کلینی، همان کتاب، ج ۱، ص ۵۸

- ۱- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، جلد دهم، چاپ دوم، بیروت، دارا حياء التراث العربی ۱۴۱۳
- ۲- ابن بابویه، محمد بن علی، عیون اخبارالرضا، ج ۲، چاپ اول، تهران، نشرجهان، ۱۳۷۸
- ۳- امینی، عبدالحسین، الغدير، جلد یک، چاپ اول، قم، مرکز الغدير للدراسات الاسلامیه، ۱۴۱۵
- ۴- ایادی، سید محمدعلی، قرآن اثری جاوید، ج ۱، چاپ اول، رشت، کتاب مبین، ۱۳۸۱
- ۵- ایزدی، محمدعلی، جاودانگی و پویایی شریعت اسلام، چاپ اول، همدان، مرکز نشر دانشگاه بوعلی سینا، ۱۳۹۳
- ۶- بروجردی، سید محمدابراهیم، تفسیر جامع، ج ۲، چاپ ششم، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۶۶
- ۷- بروجردی، سید شرفالدین، موسوی، المراجعات، مترجم محمدجعفر امامی، چاپ اول، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۹
- ۸- جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن کریم، ج ۱۲، چاپ اول، قم، اسراء، ۱۳۷۸
- ۹- ----- شریعت در آینه معرفت، چاپ دوم، قم، اسراء، ۱۳۷۸
- ۱۰- -----جامعه در قرآن، چاپ سوم، قم، اسراء، ۱۳۸۹
- ۱۱- -----اسلام و محیطزیست، چاپ پنجم، قم، اسراء، ۱۳۸۸

- ۱۲- ----- انتظار بشر از دین، چاپ اول، قم، اسراء،
۱۳۸۰
- ۱۳- ----- دین‌شناسی، چاپ اول، قم، اسراء، ۱۳۸۱
- ۱۴- ----- تسنیم، ج ۲۱، چاپ دوم، قم، اسراء، ۱۳۹۰
- ۱۵- ----- ولایت فقیه، چاپ ششم، قم، اسراء، ۱۳۸۵
- ۱۶- جوهری، اسماعیل بن حماد، صحاح اللغه، ج ۲، تحقیق احمد
عبدالغفور عطار، بیروت، دارا لعلم، ۱۴۰۴
- ۱۷- حسینی دشتی، سید مصطفی، معارف و معاریف جامع اسلامی، ج
۳، چاپ اول، تهران، سپیدموی اندیشه، ۱۳۹۲
- ۱۸- حر عاملی، محمد بن حسن وسایل الشیعه، ج ۲۸، قم، ذوی
القربی، ۱۳۸۷
- ۱۹- دهخدا، علی اکبر، فرهنگ دهخدا، ج ۱، چاپ اول، تهران،
انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵
- ۲۰- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، چاپ
چهارم، تهران، انتشارات الحورا، ۱۳۸۱
- ۲۱- شریفی، احمد حسین، یوسفیان، حسن، خردورزی و دین‌باوری،
چاپ چهارم، کانون اندیشه جوان، ۱۳۸۸
- ۲۲- شیخ الاسلامی، سید حسین، غررالحکم، ج ۲، چاپ پنجم، قم،
انتشارات انصاریان، ۱۳۷۹
- ۲۳- طباطبایی، سید محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، سید
محمدباقر موسوی همدانی، ج ۷، وج ۱۴ و... چاپ پنجم، قم،
انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴
- ۲۴- طبرسی، فضل بن حسن، ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن،
محقق رضا ستوده، ج ۲۰، چاپ اول،

- ۲۵- طیب، سید عبدالحسین، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱۱، چاپ دوم، تهران، انتشارات اسلام، ۱۳۷۸، تهران، فراهانی، ۱۳۶۰
- ۲۶- عسکری، سید مرتضی، ولایت علی بن ابی‌طالب در قرآن و سنت پیامبر (ص)، چاپ اول، تهران، انتشارات مجمع جهانی اهل‌بیت (ع)، ۱۴۲۴
- ۲۷- قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۲، چاپ ۱۱، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۳
- ۲۸- قرشی، سید علی اکبر، تفسیر احسن الحدیث، ج ۷، چاپ سوم، تهران، بنیاد بعثت، ۱۳۷۷
- ۲۹- قرضاوی، یوسف، قرآن منشور زندگی، چاپ اول، تهران، انتشارات احسان، ۱۳۸۲
- ۳۰- کرمی فریدنی، علی، پرتوی از پیام پیامبر یا برگردانی تازه از نهج الفصاحه، چاپ هشتم، قم، حلم، ۱۳۸۶
- ۳۱- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۱، چاپ پنجم، تهران، انتشارات اسوه، ۱۳۷۹
- ۳۲- کرد فیروز جایی، اسدالله، راز خاتمیت و جاودانگی اسلام، چاپ اول، قم، انتشارات زمزم هدایت، ۱۳۹۰
- ۳۳- گروهی از نویسندگان، نقش زمان و مکان در موضوعات احکام (مجموعه آثار کنگره بررسی مبانی فقهی حضرت امام خمینی)، ج ۴، چاپ اول، قم، عروج، ۱۳۷۴، ص ۲۹۸
- ۳۴- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۲ و ج ۲۳ و... چاپ چهارم، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲
- ۳۵- محدث خراسانی، علی، خورشید تابان در علم قرآن، چاپ اول، مشهد، آستان قدس، ۱۳۷۲

- ۳۶- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۳ و ۱۴ و ۲۱، چاپ هفتم، تهران، صدرا، ۱۳۷۸
- ۳۷- -----اسلام و مقتضیات زمان، ج ۱ و ج ۲، چاپ سی و هشتم، تهران، صدرا، ۱۳۹۳
- ۳۸- معین، محمد، فرهنگ معین، ج ۱، چاپ دوم، تهران، انتشارات ثامن، ۱۳۸۶
- ۳۹- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۷ و ۵ و...، چاپ اول، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴
- ۴۰- نجاتی، محمد عثمان، قرآن و روان‌شناسی، چاپ پنجم، مشهد، آستان قدس، ۱۳۸۱